

NEDERLAND

Egelmiddag voor cursusleiders en natuurgidsen

In het kader van het Jaar van de Egel organiseert de Zoogdierverseniging op 9 mei een unieke middag over egels speciaal voor cursusleiders en natuurgidsen. De bedoeling is om in één middag voldoende kennis op te doen, of op te frissen, over egels zodat deelnemers in staat zijn in de loop van het jaar hun eigen egelactiviteit te organiseren. Dat laatste bij voorkeur tijdens het grootse Egelweekend dat 18, 19 en 20 september wordt gehouden.

Onderwerpen die aan bod komen zijn: toelichting op onderzoekscampagne Jaar van de Egel (hoe kunnen mensen helpen?), ecologie van de egel, de ervaringen van een egelonderzoekster in Engeland, egelopvang, egels en kinderen en egelvriendelijk tuinieren. Deelnemers krijgen ook het nodige materiaal mee naar huis. Omdat het aantal plekken beperkt is, moeten deelnemers zich wel vooraf melden op: jaarvandeegel@vzz.nl

Wilde zwijnen Groesbeek worden mogelijk legaal

De Zoogdierverseniging zou het toelichten als de provincie Gelderland de omgeving Groesbeek uitroept tot zwijnengebied. Dat wilde zwijnen allang niet meer alleen op de Veluwe en de Meinweg bij Roermond voorkomen, is ondertussen voor iedereen wel duidelijk. Maar alle zwijnen buiten deze twee ge-

bieden worden tot nu toe niet toegestaan. Ze zijn er wel en veroorzaken soms ook overlast, maar officieel bestaan ze niet volgens het zogenoemde 'nulstandbeleid'. Wat de Zoogdierverseni-

ging betreft komt aan deze rare situatie een einde.

Begin jaren tachtig kwamen wilde zwijnen nauwelijks nog in Nederland voor maar ze zijn bezig met een stevige opmars. De zwijnen komen vanzelf uit Duitsland naar bijvoorbeeld de omgeving van Groesbeek. Wat de Zoogdierverseniging betreft, worden wilde zwijnen in meer gebieden getolereerd en alleen bestreden daar waar de overlast de spuigaten uitloopt. Wel moeten landbouwschade en verkeersslachtoffers natuurlijk zoveel mogelijk beperkt worden. Dat maakt niet alle natuurgebieden geschikt. Het is dus zaak om goed naar de plaatselijke situatie te kijken. Voor Groesbeek is de Zoogdierverseniging positief.

E-teams gaan dode egels tellen

Om te weten te komen hoe het met de egels in Nederland gaat, is de Zoogdierverseniging een grootschalig onderzoek gestart in het kader van het Jaar van de Egel. E-teams van forenzen gaan platgereden egels tellen zodra de egels uit winterslaap zijn. Er zijn al tientallen deelnemers. Een vergelijkbaar onderzoek heeft eind jaren negentig plaats gevonden en leverde onder andere het inzicht op dat in Nederland naar schatting zeker 100.000 egels per jaar slachtoffer van het verkeer worden en een aantal aanbevelingen hoe dit aantal te verminderen. Dit soort onderzoek levert ook inzicht op over de relatie tussen egels en landschapselementen. Waar vallen de meeste slachtoffers en waar juist niet.

Door dezelfde wegen als 10 jaar geleden nog eens te monitoren, ontstaat bovendien een goed beeld van het aantal verkeersslachtoffers in 2009 en of dit gestegen of gedaald is. Dat geeft (rekening houdend met andere factoren) een indicatie van de afname van de populatie egels in Nederland.

Zoogdieratlas.nl nu ook in Drenthe

Met het ondertekenen van een intentieverklaring is op 19 februari het project Zoogdieratlas.nl na Overijssel ook in Drenthe van start gegaan. Alle in het wild levende zoogdieren in Drenthe worden in kaart gebracht en op internet gezet. Door van alle zoogdieren in kaart te brengen waar ze gezien zijn, ontstaat een goed beeld van de verspreiding. Dan

wordt ook duidelijk of bepaalde soorten hun gebied hebben kunnen uitbreiden of juist zien krimpen. Trekken bijvoorbeeld de bevers die onlangs zijn uitgezet in het Hunzegebied naar andere delen van de provincie? Ook naar de verspreiding van kwetsbare soorten als boommarters en vleermuizen wordt met veel interesse

Verkiezing favoriete Nederlandse zoogdier

Het natuurtijdschrift Grasduinen en de Zoogdierverseniging zijn op zoek naar het favoriete zoogdier van de Nederlanders. 24 In het wild levende zoogdieren zijn genomineerd. Iedereen kan stemmen. Bij de 24 genomineerden zitten kanshebbers als eekhoorn, konijn, haas, egel, ree, edelhert, das, vos, tuimelaar en zeehond. Maar de lijst bevat ook outsiders als de lieflijke hazelmuis, de voor velen nog onbekende boommarter, het noeste everzwijn, de verrassende vos en de enige vliegende zoogdieren, de vleermuizen. Ook bunzing, mol, muis en rat ontbreken niet. Om op de lijst te komen moet een dier niet alleen aaibaar zijn, maar ook in Nederland in het wild voorkomen. Huis- en boerderijdieren of soorten die niet (meer) in Nederland voorkomen zijn dus uitgesloten. Voor de wolf is het dus nog te vroeg, hamster, otter en bever doen wel mee. Iedereen kan stemmen tot en met 6 april op www.grasduinen.nl.

gekeken. De zoogdieratlas van Drenthe is een samenwerking van Provincie Drenthe, Het Drentse landschap, Landschapbeheer Drenthe, Vleermuiswerkgroep Drenthe, Waterschap Hunze en Aa's en initiatiefnemer de Zoogdierverseniging. Het atlasproject in Drenthe maakt deel uit van Zoogdieratlas.nl.

Exoten op ledenvergadering

Zaterdag 18 april is de ledenvergadering in Utrecht. Het middagprogramma gaat over exoten in Nederland. Voorafgaand wordt het huishoudelijk deel gehouden. Daarin komen de jaarrekening en het

Siberische grondeekhoorn. Foto Rollin verlinde.

jaarverslag 2008 en voorstellen voor contributieverhoging en wijziging van de roepnaam van de vereniging aan de orde.

Exoten staan de laatste tijd erg in de belangstelling. Wasbeerhonden in Groningen, Pallas eekhoorns bij Weert en niet te vergeten muskusratten in heel Nederland. Sommige exoten kunnen nadelige gevolgen hebben voor onze inheemse soorten. In Engeland en Italië is de stand van de inheemse rode eekhoorns zeer sterk achteruitgegaan door de introductie van de grijze eekhoorn. Hoe eerder de invasie van een nieuwe soort ontdekt wordt hoe makkelijker het is schade te voorkomen. Maar hoe doe je dat? Is een invasie wel te voorkomen en is de schade werkelijk zo ernstig? Soms valt het best mee, twee nieuwe zoogdiersoorten zijn inmiddels geaccepteerd als inheems: damhert en grijze zeehond. Meer informatie vindt u op www.zoogdierverseniging.nl

Blij met snelheidsverlaging Veluwe

De Zoogdierverseniging is blij met het initiatief van de provincie Gelderland om de maximum snelheid op een aantal provinciale wegen door de Veluwe terug te

brengen tot 60 kilometer per uur. De Zoogdierverseniging hoopt dat andere provincies het goede voorbeeld van Gelderland gaan volgen. Uit onderzoek van Frank van Langevelde (Resource Ecology Group, Wageningen Universiteit) en Rinus Jaarsma (Landgebruiksplanning, Wageningen Universiteit) blijkt dat een lagere snelheid leidt tot veel minder aangereden dieren en dus tot minder schade aan auto's. Het gaat vooral om aanrijdingen met wilde zwijnen. Maar ook onder reeën, herten, dassen en boommarters vallen regelmatig verkeersslachtoffers.

Onderzoek naar Pallas eekhoorns in Nederland

De Zoogdierverseniging heeft van het Team Invasieve Exoten (TIE), ressorterend onder het Ministerie van LNV, opdracht gekregen om populaties van de Pallas eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*) in Nederland in kaart te brengen. De Pallas eekhoorn is een uit China afkomstige soort die in gebieden waar de soort is uitgezet of ontsnapt (Zuid-Frankrijk, Japan), de inheemse eekhoornsoort verdringt. Daarmee zijn populaties van Pallas eekhoorns in Nederland een bedreiging voor onze inheemse rode eekhoorn. De Pallas eekhoorn komt voor ten zuidoosten van Weert en mogelijk in een bungalowpark in het Limburgse America. De dieren in de omgeving van Weert zijn nakomelingen van in 1998 bij een dierenhandelaar ontsnapte exemplaren. Het is momenteel niet bekend hoe groot de populatie en het actuele verspreidingsgebied zijn. De Zoogdierverseniging voert dit voorjaar met behulp van haarvallen een inventarisatie uit naar het voorkomen van Pallas eekhoorns en rode eekhoorns in de omgeving van Weert. Zichtwaarnemingen van Pallas eekhoorns en rode eekhoorns zijn waardevolle aanvullingen om een beeld te krijgen van de verspreiding en de aantallen. Grote vraag is of in gebieden waar de Pallas eekhoorn voorkomt nog rode eekhoorns voorkomen. De Pallas eekhoorn is net zo groot tot iets groter als een rode eekhoorn. De vacht is olijfgroen/bruin en de buik is vaak oranje-rood, maar is meestal niet goed te zien. De achterste helft van de staart is opvallend grijs van kleur. Het is overigens mogelijk dat nog een derde eekhoornsoort waargenomen wordt. Ten oosten van Weert leeft namelijk een kleine populatie van de Siberische grondeekhoorn (of Boerendoek; *Tamias sibiricus*). Ook daarvan willen we graag de waarnemingen ontvangen. Waarnemingen van eekhoorns kunnen worden doorgegeven via vilmar.dijkstra@vzz.nl of 06-17490499.

Uit Lutra:

'Dassen varen wel bij tunnels'

Ontsnipperingsmaatregelen zoals tunnels en rasters leveren een positieve bijdrage aan dassenpopulaties. Dat concluderen onderzoekers Hans Vink, Rob van Apeldoorn en Hans Bekker uit een langlopend onderzoek naar de dassenpopulatie in Hollandse Rading. Dit onderzoek is gepubliceerd in het jongste nummer van het wetenschappelijke tijdschrift Lutra van de Zoogdierverseniging.

Vanaf 1984 zijn gegevens verzameld over aantallen dassen (*Meles meles*) en burchten in Hollandse Rading en omgeving. De gegevens tot 2006 laten zien dat de populatie eerst langzaam en vanaf midden jaren negentig exponentieel groeide. Daarbij koloniseerde de das nieuwe terreinen. In dezelfde periode zijn vele ontsnipperende maatregelen bij wegen getroffen, waaronder een groot aantal tunnels en rasters. Deze maatregelen lijken een positieve bijdrage te leveren aan de groei van de populatie. Want de kans dat individuele dassen slachtoffer worden van het verkeer bleef min of meer constant gedurende de waarnemingsperiode. Dit ondanks het toegenomen autoverkeer op de snelwegen en provinciale wegen die het gebied omgeven en doorkruisen. Volgens de onderzoekers betekent dit dat bij lage dichtheden en een langzame populatiegroei ontsnipperingsmaatregelen de gemiddelde leeftijd van dieren verhogen waarbij ze indirect de overlevingskans van de populatie positief beïnvloeden. Daarnaast kunnen ze de (lokale) sterfte van dassen verlagen gedurende bewegingen binnen hun leefgebied en als deze zich verspreiden (de zogenaamde dispersie).

Verder leest u in ons wetenschappelijke tijdschrift Lutra over de vlieghoogte bij harkende meervleermuizen en watervleermuizen, onderzoek naar strandingen bij walvisachtigen en over de mogelijke gevolgen van de aanwezigheid van wasbeerhonden in Nederland.

Cursussen in 2009

De Zoogdierverseniging organiseert elk jaar diverse cursussen over zoogdieren inventariseren en beschermen. Dit jaar in ieder geval cursussen over het inventariseren van vleermuizen, boommarters en grondgebonden zoogdieren. De succesrijke cursus 'Vleermuizen en plannologie' gaat ook weer van start. Het meest actuele overzicht van de cursussen vind je op www.zoogdierverseniging.nl, onder het kopje 'Actueel'.

Doe mee met 'Autovleren'

In 2008 hebben de Zoogdiervereeniging en het CBS in opdracht van de Gegevensautoriteit Natuur een proefjaar gedraaid voor een nieuw meetnet binnen het Netwerk Ecologische Monitoring: 'Auto- en bootvleren'. Met auto, boot of fiets wordt een bepaald traject afgelegd en de vleermuizen worden (elektronisch) geteld. De inzet van vrijwilligers is als volgt: eenmalig ongeveer 3 uurtjes vanaf 45 minuten na zonsondergang. Deelnemers krijgen bij start van het meetnet een uitgebreide instructie, en natuurlijk krijgen ze de benodigde apparatuur in bruikleen. Meedoen? Dat kan door in de eigen woonplaats in juli, augustus of september een route te rijden. Opgeven kan via email (vrijwilligers@vzz.nl) of per post bij de Zoogdiervereeniging. We plannen, wanneer mogelijk, een transect in uw omgeving.

Boekbespreking: Veldkijker

Voor wie tijdens natuurwandelingen een beeld wil krijgen van in het gebied aanwezige dieren, zijn meerdere diersporengidsen in de handel. Door een veelheid aan informatie zijn deze uitstekend geschikt voor gevorderden, maar vaak minder voor startende natuurliefhebbers. Voor deze laatste groep is de laagdrempelige en mooi vormgegeven sporengids 'Veldkijker' bedoeld. Naast soortgroepen als reptielen, vogels en dagvlinders wordt ook aandacht besteed aan een aantal zoogdieren in Nederland en Vlaanderen: wild zwijn, ree,

te vergelijken zijn.

Is er dan niks op aan te merken? Toch wel. In het boek is een koppeling gemaakt tussen de soorten en de landschappen waarin ze voorkomen. Deze koppeling is wat onduidelijk en arbitrair. Verder wordt een aantal voor de hand liggende en (lokaal) veel voorkomende zoogdiersoorten als egel, bever, edelhert en boom- en steenmarter gemist. Desondanks is deze sporengids voor zijn doelgroep zeker geslaagd. Het kan voor veel mensen een mooie start zijn om meer te leren over de (zoog)dieren om ons heen.

Gegevens:

Monica Wesseling (tekst) en Elwin van der Kolk (illustraties), 2008. Veldkijker – Gericht kijken naar dieren in de Nederlandse natuur. KNNV-uitgeverij, pp. 128. ISBN 978-90-5011-2710, € 17,95. Verkrijgbaar in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl

RSS feeds en Hyves

Als lid van de Zoogdiervereeniging bezoek je natuurlijk regelmatig onze website zoogdiervereeniging.nl. Daarop verschijnen elke week nieuwsberichten over de vereniging en over zoogdieren. Als je automatisch op de hoogte gehouden wilt worden van nieuwe berichten op de site, dan kan je je aanmelden voor RSS-feeds.

Daarnaast heeft de Zoogdiervereeniging sinds kort ook een pagina op Hyves: zoogdiervereeniging.hyves.nl. Iedereen kan daar terecht, maar als je wilt reageren op berichten of een krabbel wilt plaatsen moet je je even aanmelden (zie 'Lid worden' in de linkerkolom van de Hyves-pagina).

Leefgebiedenbenadering

Het nieuwe soortenbeleid, de zogenoemde Leefgebiedenbenadering, is weer een stap verder. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering hiervan is bij de provincies gelegd. Soortenbeschermende organisaties, waaronder de Zoogdiervereeniging, en terreinbeheerders zijn nu samen aan het uitzoeken waar in elke provincie maatregelen voor de soorten van dit nieuwe beleid het meest zinvol en haalbaar zijn.

Doel van de leefgebiedenbenadering is niet, zoals voorheen, per soort een soortbeschermingsplan op te stellen, maar om voor alle kwetsbare soorten die in hetzelfde leefgebiedstype voorkomen tegelijk maatregelen te nemen. Het gaat om ongeveer 300 soorten verdeeld over tien leefgebiedstypen, zoals agrarisch cultuurlandschap, beekdalen, heuvelland, stedelijk gebied etc.. Daarnaast heeft de Leefgebiedenbenadering als

doel meer partijen bij de uitvoering te betrekken, zoals waterschappen, gemeenten, agrariërs en projectontwikkelaars.

De soortenbeschermende organisaties brengen hun kennis over het voorkomen van de kwetsbare soorten bijeen om per leefgebiedstype de gebieden te vinden met de hoogste concentratie van kwetsbare soorten. Met de terreinbeheerders wordt vervolgens bekeken welke maatregelen daar nodig en mogelijk zijn. De resultaten worden aan de provincies voorgelegd, die vervolgens hun (financieel) beleid hierop kunnen afstemmen. Terreinbeheerders, maar ook andere partijen zijn daarna aan zet om de maatregelen uit te voeren.

Slapende Franjestaart. Foto Rollin verlinde.

Nieuwe bunker in trek bij overwinterende vleermuizen

In de Wieden heeft waterbedrijf Vitens in 1998 een bunker speciaal voor overwinterende vleermuizen gebouwd. Dit blijkt een succes te zijn, want het aantal overwinterende vleermuizen in de bunker neemt toe. Dit bleek tijdens de jaarlijkse telling die in het kader van de Vleermuiswintertellingen van de Zoogdiervereeniging uitgevoerd worden. Maar liefst negen franjestaarten overwinterden dit jaar in deze bunker. Dit is het grootste aantal sinds de start van de tellingen in 2004. In 2006 werden de eerste franjestaarten in deze bunker waargenomen. Naast deze zeldzame vleermuis zijn ook watervleermuizen en gewone grootoorvleermuizen in de bunker aangetroffen.

vos, das, eekhoorn en bosmuis. Per soort wordt interessante informatie gegeven over terreingebruik en de typische sporen die de aanwezigheid verraden. Daarnaast wordt vermeld waar (in Nederland) en in welk jaargetijde de soorten te zien zijn en wat de trefkans is. Het boek bevat ook schematische overzichten van sporen van de verschillende soorten, zodat deze onderling makkelijk

VLAANDEREN

Algemene vergadering druk bijgewoond

Een 30-tal deelnemers vond de weg naar Oostende. Eerst werden de vleermuizen in het tunnelsysteem van Raversijde geïnventariseerd (resultaat: een twintig vleermuizen, waaronder gewone dwergvleermuis, watervleermuis en gewone grootoorvleermuis). Koen Van Den Berge van het INBO en Jan Haelters van het KBIN gaven respectievelijk voor-

land Neyrinck en Ludo Holsbeek verlaten het bestuur en worden bedankt voor bewezen diensten. Bram Conings wordt als nieuw lid verwelkomd in de schoot van het bestuur. Het nieuwe bestuur kan je bewonderen op: <http://www.zoogdierenwerkgroep.be/index.php?id=2>.

'ZIE ZO ZOOGDIER' Winnaar van de titelwedstrijd Vlaams zoogdierentelweekend

Op 17-18 oktober 2009 organiseert de Natuurpunt ZWG een Vlaams zoogdie-

Meert en Koen Ribus, die beiden deze wervende naam voorstelden. De laatste inzender stuurde ons bovendien het schitterende logo. Beiden winnen een abonnement op Zoogdier. Proficiat!

Zoogdierenwerkgroep Vlaamse JNM: alive and kicking!

De Zoogdierenwerkgroep van de Vlaamse JNM (Jeugdbond voor Natuur en Milieu) heeft er verschillende succesvolle activiteiten opzitten, zoals een eikelmuis-weekendje, vleermuistellingen en braakbalpluisavondjes. Maar dit is geen reden om het rustiger aan te doen. We gaan ondermeer op zoek naar zoogdieren in de Dijle-vallei bij Leuven, organiseren vleermuistochten en zelfs een heuse Ostend Pelagic op zoek naar zeezoogdieren in de Noordzee.

In augustus gaan we samen met de Zoogdierenwerkgroep van de Nederlandse JNM op kamp in de Viroinstreek. Eind september organiseren we samen met de Natuurpunt Zoogdierenwerkgroep een Ardennen-weekend. En het derde weekend van september organiseert de JNM naar jaarlijkse traditie de Nacht van het Zoogdier. Op dit weekend zullen JNM-afdelingen uit heel Vlaanderen zich verdiepen in het nachtelijke zoogdierleven: muizen vangen, braakballen pluizen, vleermuizen zoeken en meer. Meer informatie kan je vinden op www.jnm.be of via zwg@jnm.be.

Algemene ledenvergadering. Foto Goedele verbeylen.

drachten over roofdieren in Vlaanderen en zeezoogdieren langs de Belgische kust. Ze gaven beiden aan hoe de Natuurpunt Zoogdierenwerkgroep een rol kan spelen bij de verzameling van data. Uit het bestuurlijk deel onthouden we vooral de wens naar meer veldactiviteiten en de nood om de naamsbekendheid van de Natuurpunt Zoogdierenwerkgroep te vergroten. Jos De Laender, Ro-

rentelweekend. Het weekend werd op de Algemene Vergadering gedoopt tot "Zie Zo Zoogdier". De winnaars zijn Pol

28 november 2009 Zoogdiersymposium Antwerpen

De Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt en de Zoogdierverseniging organiseren samen een zoogdiersymposium over monitoring van zoogdieren in Vlaanderen en Nederland.

Inventarisatie van vleermuizen in het tunnelsysteem van Raversijde. Foto JNM.

